

Een Uitstapje naar het Walenland

door Dr. JAN GRAULS.

De zoo grondig bestudeerde en prachtig geïllustreerde *Dictionnaire liégeois* (Luik. H. Vaillant-Carmanne, 1929) van Prof. JEAN HAUST was voor mij een welkome gelegenheid om een taalkundig uitstapje te doen naar het Walenland en inzonderheid naar het land van Luik. Voor een Limburger is dit bijzonder aangenaam. Limburg immers heeft gedurende eeuwen deel uitgemaakt van het prinsbisdom Luik. Nu nog vormen beide provincies één enkel bisdom. De stad Luik is voor meer dan de helft der provincie Limburg de groote stad met al haar aantrekkelijkheden. Het is de stad waar de gegoede burgerij haar aankopen gaat doen. De stad met haar universiteit, haar groot seminarie, haar conservatorium, haar hoogere rechtscolleges, haar rijke pensionaten en haar talrijke onderwijsinrichtingen. De stad waar de rijpere jeugd 's Zondags en op feestdagen haar vermaak komt zoeken. De groote nijverheidsstad die voortdurend in betrekking heeft gestaan met gansch de provincie Limburg.

De taal, die een spiegel is van de geschiedenis, moest natuurlijk daarvan de sporen dragen. Ik heb dan ook zelden een boek gelezen als den *Dictionnaire liégeois* waarin ik mij zoo thuis voelde, waarin ik bijna op iedere bladzijde woorden aantrof die bij mij herinneringen opwekten uit

mijn Limburgsche geboortestreek : termen die verband houden met volksvermaken, met kinderspelen, met kerkelijke feesten ; woorden die in het Waalsch hetzelfde beeld oproepen als in het Limburgsch ; spreekwoorden en zeggwijzen die in het algemeen Fransch en Nederlandsch verloren zijn gegaan en nog springlevend zijn in de Luiksche en de Limburgsche volkstaal. Taalkundig is het voor de Nederlandsche dialectologen van belang ook een blik te werpen op de taal van burenen met wie ze eeuwen hebben samengewoond. Er is geen beter middel om b. v. het verschijnsel der leenwoorden te belichten dan het na te gaan in de dialecten van twee zoo verschillende talen als het Fransch en het Nederlandsch.

In de hiernavolgende studie zullen we de aandacht vestigen op de voornaamste punten die ons getroffen hebben bij het lezen van J. HAUST's *Dictionnaire liégeois*. Wij zullen het Luiker Waalsch in de eerste plaats vergelijken met het Hasseltsch, het dialect van onze geboortestad. Wij zullen niet alle woorden vermelden die tegelijkertijd gebruikelijk zijn in het Hasseltsch en in het Luiker Waalsch : daartoe zou een volledig boek noodig zijn. Hier en daar zullen we een greepje doen om te wijzen op analogieën, op het vooral semantisch verband dat bestaat tusschen sommige woorden en uitdrukkingen uit het Limburgsch en het Luiker Waalsch. Alleen daar waar Prof. HAUST geen herkomst aangeeft, zullen wij wat uitweiden over de etymologie.

Verder zullen wij ter vergelijking verwijzen naar de bekende werken van L.-W. SCHUERMANS : *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, A. JOOS : *Waasch Idioticon*, D. CLAES : *Bijvoegsel aan de Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon*, A. RUTTEN : *Bijdrage tot een Haspengouwsch Idioticon*, DE BO : *Westvlaamsch Idioticon*, IS. TEIRLINCK : *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon*, CORNELISSEN en VERVLIIET :

Idioticon van het Antwerpsch dialect, F. A. STOETT : *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden*, 3e druk., Thieme, Zutphen.

Hierna volgen nu onze beschouwingen bij enkele woorden en uitdrukkingen uit den *Dictionnaire liégeois*.

adire, v. tr. seulement dans *si lèyî adire*, se laisser fléchir ou séduire, consentir. (Anc. fr. *adire*, avertir, exhorter.)

VON WARTBURG (*Fr. Etym. Wörterbuch*, bl. 29) plaatst deze Waalsche uitdrukking onder het Latijnsche werkwoord *addicere*, « zusagen » en voegt er aan toe : Afr. nicht belegt ; sonst nur ait. *addire* « zuweisen », *addirsi* « passen ».

MEYER-LÜBKE (*Rom. Etym. Wörterbuch*, 3^e Auflage) vermeldt ze eveneens onder *addicere* « zusagen ».

In het Nederlandsch hebben wij het ww. *gezeggen* dat naast de beteekenis van : zeggen, ronduit zeggen, ook den zin heeft van : overreden, datgene zeggen waardoor een ander aan onzen wil gevolg geeft. Het voorvoegsel *ge* duidt aan dat de werking in allen deele plaats heeft, ten volle tot stand komt. Daar ligt dus een begrip van voltooiing in. Zie *Wb. der Nl. Taal*, i. v. *ge* en *gezeggen*.

In den zin van overreden wordt het ww. *gezeggen* bijna uitsluitend gebruikt in de zegswijze *zich laten zeggen*. KILIAAN schreef reeds : *sich laeten ghesegghen*, *acquiescere monitus alicuius*, *obedire iussis alicuius*.

In het Duitsch kent men eveneens het ww. *gesagen* en de zegswijze *sich gesagen lassen*. Het *Deutsches Wörterbuch* s. v. *gesagen* verklaart deze laatste uitdrukking als : sich zureden, bewegen, umstimmen lassen. Het geeft tevens een voorbeeld uit het Akensch dialect : *sich gesage losse* = sich durch worte beschwichtigen, beruhigen lassen.

De overeenstemming van het Waalsche *si lèyî adire* met het Nederlandsch en met het Duitsch is wel opvallend.

adiu, adju, adieu : *dîre adiu* ; *fé sès-adjus*.

In het Hasseltsch heeft men dezelfde zegswijzen : *adzēs sē-gə* = adieu zeggen, *zən adzēs-kəs ma:kə* = zijn adieukes maken, afscheid nemen. Het tusschenwerpsel luidt evenwel meestal *dzes*.

adrèt', -e, adroit... (Emprunté du fr. *adroit*, prononcé anciennement *adrwèt'*.) Dit woord is met zijn verouderde uitspraak overgenomen in het Haspengouwsch. Zie RUTTEN (*o.c.*, bl. 7), waar men volgend voorbeeld vindt: Zijne meid is fel adret. Ook in Hasselt kent men het woord *adret* = behendig. Het wordt echter meest door bejaarde menschen gebruikt.

aguèce, f., beteekent eerst : agace, pie; ekster dan cor au pied, eksteroog. In deze beteekenis, zegt Prof. HAUST, « *aguèce* est mis pour (œil d') *aguèce* ; l'expr. pleine survit à Stavelot, Malmedy *û d'agace* ; à Wanne, Vielsalm, Bavigny *û d'aguèce*, etc. Comparez le fr. *agassin* mis pour *œil agassin*, l'all. *Hühnerauge* et le fr. *œil-de-perdrix* ». En het Nl. *eksteroog*, dat letterlijk overeenstemt met zijn Waalsche voorbeeld, schijnt den schrijver onbekend te zijn ! Ik heb wel eens den indruk dat Prof. HAUST te vaak en ten onrechte naar het Duitsch verwijst, waar alles aantoonde dat de overeenstemming met het Waalsch eerder in Nederlandsche en inzonderheid in Limburgsche richting moet gezocht worden.

ahâyi, ahâgni, v. intr., agréer, plaire.

Daar is in het Hasseltsch een woord *mahîn* dat zeer Waalsch klinkt en dat enkel gebruikt wordt in een geijkte uitdrukking : die man of die vrouw is niet *mahîn* = die man of die vrouw is niet gemakkelijk. Nu hebben we in het Luiker Waalsch het adjectief *mâlâhèye*, malaisé, dat ook gebruikt wordt met de beteekenis van lastig als b. v.

in den zin *on mālâhèye ome* = un homme difficile (zie J. HAUST, o. c., bl. 385). Naar den klank zou men het Hasseltsche *māhîn* wel kunnen afleiden van het Waalsche *mālâhèye*, doch naar de beteekenis is het juist het tegenovergestelde.

Ik meen eerder dat de Hasseltsche term zijn ontstaan te danken heeft aan verwarring tusschen den werkwoordelijken vorm *m'ahâye* als b. v. in *mā(le) m'ahâye, valèt ! ça va mal, mon garçon*, en in : *dj'a māle m'ahâye por lu, j'ai mauvaise impression pour lui*, eenerzijds, en het adjectief *mālâhèye*, anderzijds.

Verder begrijp ik niet waarom Prof. HAUST het ww. *ahâyi, ahâgni* afleidt « de l'all. *hagen, behagen, plaire* ». Waarom van het Duitsch? En waarom niet van het Nederlandsch?

Aldigône, Gône, arch. Aldegonde. Evenals in het Luiker Waalsch wordt in het Hasseltsch de meisjesnaam Aldegonde verkort tot *Gon* of *Gonneke*.

Onder de talrijke beteekenissen van het ww. *aler*, *aller*, is er een die bijzonder de aandacht verdient; b. v. *li feû va 'nn' aler*, *le feu va s'éteindre*. Hier geeft het Waalsche *ènn' aler*, *s'en aller*, juist den zin weer van het Nl. *uitgaan*.

amande heeft in het Luiksche als derde beteekenis: amygdale. Ook in het Nl. worden deze keelklieren *amandelen* genoemd.

Verschillende kerkelijke feestdagen hebben in het Waalsch een andere benaming dan in het Fransch, zoo b. v. *Allerzielen* dat in het Luiksche heet : *li djoû dès-âmes*.

amèder, -ed, arch., *châtrer, -eur*.

In zijn zeer belangrijke *Etymologies wallonnes et françaises*, (Luik, 1923, bl. 8), verklaart Prof. HAUST *amèder* van Fr. *amender* en voegt er aan toe : « Certes, il peut paraître étrange que la castration soit considérée comme un

« amendement » ; mais, au point de vue de l'éleveur qui engraisse le bétail, cette opération améliore l'animal. »

In verschillende Zuidnederlandsche dialecten kent men het ww. *buten* voor lubben, snijden, en het z. n. *buter*, voor lubber (zie A. RUTTEN, o. c., bl. 43, CLAES, o. c., bl. 36, L. W. SCHUERMANS, o. c., bl. 86). Dit is het NI. *boeten* dat onder verschillende andere beteekenissen ook die heeft van verbeteren, herstellen (vgl. het NI. netten boeten en ketelboeter), genezen, heelen. FRANCK-VAN WIJK (*Etym. Wdb. s. v. boeten*) verwijst naar mnl. *boeten*, mnd. *bôten* « castreeren » en naar mnd. *hêlen*, *heilen* « heelen, castreeren ». Het Waalsche *amèder* heeft dus denzelfden weg gevolgd als het NI. *boeten* (1).

Het znw. *boete* wordt door FRANCK-VAN WIJK verklaard als « ablautend met *beter* en *baat*. »

aminde, amende.

Het Hasseltsch kent enkel den term *amen* voor boete. Het woord heeft den klemtoon op de tweede lettergreep en is heelemaal verhasseltscht; zelfs de nasalisatie is er uit verdwenen.

KILIAAN vermeldt reeds *amende*, emendatio, correctio.

an. s. m. an. Evenals in het Nederlandsch heet de nieuwjaarsfooi of het nieuwjaarsgeschenk in het Luiker Waalsch *novèl-an* Fr. *étrennes*; en evenals in het Hasseltsch is dit woord mannelijk: *on bê novèl-an*.

andje, ange. Prof. HAUST verklaart de zegswijze: *rîre às-andjes* als volgt: « se dit de l'enfant qui rit en dormant ou d'une personne qui sourit sans qu'on sache pourquoi ». De eerste beteekenis schijnt ook in zwang te komen in het Z.-Nederlandsch, want herhaaldelijk hoorde ik reeds van slapende kinderen « die lachen op de engeltjes ».

(1) Zie dienaangaande: L. GROOTAERS, *Quelques emprunts entre patois flamands et wallons*, Leuvense Bijdragen, XVI, 152.

Elle è-st-è l'ârmâ sînte Ane, c'est une vieille fille. In den *Dictionnaire des spots ou proverbes wallons* (Liège, 1891) staat samen met de hierboven vermelde zegswijze, de uitdrukking *Esse mettowe ès l'gârdêrôbe Sainte Anne*, être mise dans la garde-robe sainte Anne.

In het Fransch zegt men van een meisje dat niet trouwt : *rester pour coiffer sainte Catherine*. Deze spreekwijze bestaat trouwens ook in het Luiker Waalsch : *cwêfer* (arch. *wâki*) *sînte Catrêne* (zie J. HAUST, o. c., bl. 120).

In Zuid-Nederland luidt die spreekwijze : *zij zit al* (of *zij blijft nog*) *in St Anna's schapraai* ; *in St Anna's kapelleke zitten* ; *zij zit op Sinte Anna's* (of *Annekens*) *zolder* ; *op Sint-Anna-bankske zitten* ; *in 't schipken van Sint-Annuit zitten of veren* ; zie dienaangaande F. A. STOETT (o. c., n° 85), waar men ook een verklaring vindt. In Aken zegt men : *e Zent Annaschaf setze* (zie M. SCHOLLEN, *Aachener Sprichwörter und Redensarten*, tweede Auflage, Aachen 1913, bl. 19). In Hasselt luidt de uitdrukking : *zə gi:t sxa:p op* = *ze gaat het schap* (etenskast) *op*.

De Waalsche zegswijze komt dus volkomen overeen met de Zuid-Nederlandsche en Akensche vormen.

annêye, *année*. Bij dit woord vergelijkte men W. *mèsse d'annêye* Fr. *messe anniversaire*, met Nl. jaarmis.

Antône, *Antoine*, diminutif *Tône*. De meest gebruikelijke Hasseltsche vorm is *toc:n* = *Teun*. Vaak zegt men echter ook *Antoine* of *Toine*.

ârmonica, Fr. *accordéon*. De Walen verstaan dus onder de benaming *harmonica* hetzelfde instrument als de Vlamingen. De Franschen bedoelen met het woord *harmonica* een heel ander speeltuig.

ârtisse, terme rural, *vétérinaire*. In Hasselt is de gewone benaming voor veearts *artis*. De meer ontwik-

kelden spreken van *vétérinaire*; thans zeggen de jonge flaminganten meestal *veearts*.

assoti, il èst-assoti après lèy, il est follement épris d'elle. Vergelijk daarmede het Zuidnederlandsche: *hij is zot naar haar*.

astiper, étayer, astipa, m. astipe f. étai, moyen d'étayer, naast *stipe, m. étai, stiper, étayer*.

Prof. HAUST verwijst bl. 616 naar: Bas all. *stipe, flam. stiep*.

In Hasselt kent men *step = stip*, stut en *stepə = stippen*, stutten. In het Valkenburgsch heeft men: *schiep*, stut, schoor en *schiepe*; 1° stutten; 2° reflex. zich inspannen (zie TH. DORREN, *Woordenlijst uit het Valkenburgsch plat*, 1918, bl. 112). In het Sittardsch heeft men *sjtiep*, stut, steun en *zich sjtiepe*, zijn best doen (Zie L. VAN DER HEYDEN, *Zittesjen A. B. C.* Sittard 1927).

atch'ter, acheter. Hierbij behoort een spreekwoord dat veel gelijkenis vertoont met het overeenstemmende Nederlandsche: *on atch'téye lès bons djväs so stä*, Nl. de beste paarden worden op stal gezocht; in het Maastrichtsche luidt het spreekwoord: De beste peerd vind me op staal, de kralke euveraal (zie C. BREULS, *Vademecum handelend over Maastrichtsche Dialect*, Maastricht 1914, bl. 84).

atèler, atteler. Het Luiker Waalsch kent ook de afgeleide beteekenis van: uitrusten, voorzien van al wat noodig is. Zoo b. v. *atèler 'ne djône fèye qui s'va marier*. Dat is ook de afgeleide beteekenis van Nl. *inspannen* of *aanspannen*.

aveâr, avoir. Het is bekend dat het hulpww. *avoir* in België in heel wat uitdrukkingen voorkomt die in Frankrijk niet gebruikelijk zijn. B. v. *dj'a co ot'tant d'bon*, Fr.: il me revient encore tant. Zuidnederlandsch: ik heb nog zooveel

te goed ; *dj'a co p'tchi 'ne tâte qu'on bokèt d'doréye*, Fr. je préfère (letterlijk « j'ai encore plus cher ») une tartine à un morceau de tarte. Nl. ik heb nog liever een boterham dan een stuk taart.

avou, avec. Dit voorzetsel vertoont ook overeenstemming met het Nederlandsch. B. v. *dji so parint* ou *camèrade avou lu*, Fr. je suis son parent, son ami. Nl. ik ben vriend, kameraad met hem ; *ac'sègnî ne saquî avou s'deût*, Fr. montrer du doigt, Nl. iemand met den vinger nawijzen.

awous' f. août ; moisson.

Maria-Hemelvaart heet in het Luiker Waalsch : *Notru-Dame d'awous'* of *dè mé l'awous'*, *dè méy l'awous'*, *di d'mèy l'awous'*. In het Hasseltsch en andere Zuidnederlandsche dialecten : *Onze-Lieve-Vrouw-halfoogst*. De Luiksche *pome d'awous'*, een soort van vroegrijpen appel, noemt men in dezelfde dialecten : oogstappel.

babile, f. babil, caquet. In het Maastrichtsche en in het Sittardsche beteekent *bebbel* mond. Zie voor het eerste dialect C. BREULS, o. c., welke als voorbeeld geeft : *zene bebbel hawe*, zijn mond houden. Voor het Sittardsche zie L. VAN DER HEYDEN, o. c., bl. 12.

In het Hasseltsche zegt men *bebbel* vooral met de betekenis van Nl. babbel, snater ; b. v. *de:het noyal ena bebbel* = *die heeft nogal een bebbel* = die kan nogal praten ; vgl. het Luiker Waalsch *avu 'ne bone babile*, avoir de la faconde. DE BO (*West-Vlaamsch Idioticon*) vermeldt *babbel*, *bebbel* voor mond, snater : stop uwen babbel. KILIAAN geeft *babel*, *bebel*, loquacitas confusa et inepta garrulitas.

bâbou, m. croque-mitaine.

AUG. RUTTEN (o. c., bl. 17), geeft voor het Haspengouwsche *baboe*, z. m. bieteboom en voegt er aan toe dat men eveneens *boeboe* hoort.

Is. TEIRLINCK vermeldt eveneens de vormen *baboe* en *boeboe* (o. c. s. v. *baboe*.)

C. BREULS (o. c., bl. 24), geeft voor het Maastrichtsch *boeba*, boeman. Deze vorm *boeba* is trouwens algemeen Nederlandsch en wordt door Dr. J. W. MULLER (*Wdb. der Nd. Taal*, s. v. *boe*) verklaard als zijnde ontstaan uit de tusschenwerpsels *boe* en *ba*, als uitroep om schrik aan te jagen. Zou men voor het Waalsch niet eerder dien oorsprong moeten aannemen dan, zooals Prof. HAUST doet, te vergelijken met « l'anc. fr. *baboe*, *babou* (moue, grimace; sorte de croque-mitaine) »? Of moet men voor het Nederlandsch afzien van de thans geldende verklaring en een Franschen oorsprong veronderstellen?

baguète, s. f. *baguette*.

Het Luiker Waalsch kent ook de uitdrukking *passer lès baguètes* = door de spitsroeden loopen. Voor Verviers geeft Prof. HAUST een synoniem : *passer lès roufes* en verwijst naar het Nl. *roffel*. Het woord *roufe* s. f. *taloche* en *roufler*, se ruer, bousculer, rosser, met zijn verschillende afleidingen zijn algemeen Luiksch.

In Hasselt heet het spel waarbij sommige kinderen door de spitsroeden moeten loopen *də ru-fəl* = *de roefel*, Nl. *roffel*. Wanneer men door een straat moet gaan waarin kwatongen wonen en waarin men vreest besproken te worden, dan zegt men : *ix m\^tʒ doc:r ə ru-fəl*: ik moet daar door den roffel. Deze afgeleide beteekenis hebben ook de Luiksche uitdrukkingen : *passer lès baguètes* en *passer lès roufes*.

Het Luiksche *diner 'ne roufe* en *roufler* beteekent ook « rosser ». In Sint-Jans-Molenbeek zeggen de schooljongens *baguetten passeeren* voor : klop krijgen.

balowe, f. *hanneton*. Onder deze benaming van den meikever zegt Prof. HAUST : « D'après DEFR., *Faune*, la femelle s'appelle *bizàde* ou *bizawe* »

In het Hasseltsch is de gewone benaming van den meikever : *bejzap* = *beizap*, met den klemtoon duidelijk op de eerste lettergreep ; in Zonhoven, een uur ten Noorden van Hasselt, is de gebruikelijke vorm *bəzap* = *bezap*, met den klemtoon op de tweede lettergreep. Het verband met het Waalsch in beide vormen is duidelijk.

In het Noorden van Limburg, te Maaseik o. a. is de gewone benaming van den meikever : *bisbabel*. Zou deze vorm geen verband houden met de Waalsche varianten *bissabalowe*, *bizabalowe* (Seraing, Jemeppe), en *bich'balowe* (Marche-en-Famenne) en *bièsse-àbalowe*?

De zeer talrijke Zuidnederlandsche benamingen van den meikever zijn bijzonder interessant en verdienen voorzeker een afzonderlijke studie, al was het maar om de verschillende ontleeningen na te gaan.

bas, basse.

Hoe Nederlandsch klinkt *lès bazès scoles, écoles inférieures*, de lagere school.

banse, f. manne d'osier tressé.

Vergelijk de spreekwoorden : *on n' va nin a l'êve avou 'ne banse ; c'est come de pot'hi d'l'êve divins 'ne banse* = c'est faire un travail inutile, met het Zuid-Oostvlaandersche spreekwoord : *'m mande wille vul pompen* (of *mee water wille vullen*), een onmogelijk werk willen verrichten (zie Is. TEIRLINCK, o. c., i. v. *mande* en *Wdb. der Nl. Taal* i. v. *mand*).

bassener, bass'ner, abattre (des fruits, surtout des noix, à l'aide d'un bâton lancé dans l'arbre). Prof. HAUST geeft als verklaring : altéré de **bastener*, propr^t bâtonner.

Het Hasseltsche en eveneens Zuidndl. *bengel* = stok en *bengelen* = slaan en inzonderheid gooien met een stok,

wordt vooral gebezigd om het afslaan van vruchten te be-
duiden en stemt goed overeen met het Waalsche *bassener*.

Figuurlijk zegt men : *ik zal daar eens onder gaan bengelen*
= ik zal daar eens orde in gaan brengen. In het Haspengouwsch en ook in het Hasseltsch heeft men bovendien het
ww. *boken*, met dezelfde beteekenis (zie A. RUTTEN, o. c.,
bl. 34).

Vergelijk verder het Waalsch *brakener*, *brak'ner*, *gauler*
(des fruits) en het Nl. *knuppel* en *knuppelen*.

bastâ, *âde*, *bâtard*.

Vergelijk de zegswijze *jé passer in-êfant po bastâ* of
jé bastâ in-êfant, *déshériter un enfant*, met het Nederlandsch
bastaard maken, *onterven*. In het Hagelandsch gaat men
nog verder. Daar kan men zelfs *zijn gat bastaard maken* ;
deze uitdrukking beteekent : braken (zie D. CLAES, o. c.,
bl. 22 en TUERLINCKX, o. c., bl. 203).

bay, adj. m. *bai*.

De uitroep *hû ! bay* waarmede de Waalsche voerman
zijn paard aanmoedigt, luidt in het Hasseltsch *ju baj* =
ju ! bai. In het Maastrichtsche, in het Sittardsche en in het
Valkenburgsche beteekent *baj* eveneens paard. A. RUTTEN
(o. c., bl. 18) vermeldt voor het Haspengouwsch *baï*, z. v.
versleten peerd. A. JOOS (o. c., bl. 84), geeft eveneens
baai voor het Waasch dialect met de vermelding : z. nw. m.
Naam aan peerden, vooral aan de roodbruine gegeven.

Een der paarden uit G. Gezelle's *Kerkhofblommen* heet
insgelijks *Baai*.

« Baai, » zoo sprak hij, « Baai en Blesse,
heden moeten... stille ! fraai !
moeten wij naar de uitvaartmesse,
met den wagen, Blesse en Baai ! »

(Zie Jubileumuitgave van Guido Gezelle's volledige
werken : *Kerkhofblommen*, Brussel, 1930, bl. 4.)

DE BO (*o. c.*), geeft op : *baai*, m. : een baaide peerd, fr. *cheval bai*, op eenen baai rijden.

baaide, adj. bruinrood, fr. *bai*, van peerden.

KILIAAN kent *baeye*, *baeyverwe*, *baeyaert* = *badius sive baius color*, *spadiceus*.

Het Middelnld. Wdb. geeft verschillende voorbeelden van *bay*, roodbruin, met betrekking tot paard : *bay paerd*.

Het Wdb. der Nl. Taal vermeldt het niet, hoe ongelooflijk dit moge schijnen ; *baai* is immers een term die algemeen verspreid is in Zuid-Nederland zoowel als in Nederlandsch-Limburg. Zulke leemte is zeer te betreuren.

bazâr, bazar.

Evenals in het Luiker Waalsch beteekent *bazaar* in het Hasseltsch : 1° verkoophuis ; 2° gezamenlijke voorwerpen ; 3° rommel, warboel en daarenboven : geslachtsdeelen.

bèrwète (*répond litt. au fr. « pirouette »*), *cri au jeu de quilles quand le coup est nul*.

De uitroep is overgenomen in het Zuidlimburgsch. Zie voor het Haspengouwsch A. RUTTEN, (*o. c.*, bl. 24), die meent dat « de Walen zeggen : *faire brouette* » !

bibisse, t. enf. *bestiole*, *bête*.

Ook in Hasselt is *bibiskə* = *biebiesjke* een kinderwoord voor beestje.

bièst'rèye, *bètise*, *ânerie*.

De vorm *beesterij* voor domheid, dwaasheid, domme streek is bijna algemeen verspreid in Zuid-Nederland. In 't Westvlaamsch zegt men *beestigheid*, terwijl *beesterij* daar ongedierte beteekent (zie DE BO, *o. c.*, s. v. *beesterij*).

bile, f. *pièce de bois servant de traverse de chemin de fer* (*sens attribué en Belgique au fr. « bille »*). Dit Waalsch belgicisme heeft de beteekenis van dwarsligger, ligger,

houtblok (voor spoorstaven) en is algemeen gebruikelijk in Vlaamsch-België waar men het uitspreekt en schrijft *bil*, mv. *billen* en *bils*.

Sedert enkele jaren is het ook doorgedrongen in Noord-Nederland. De woordenboeken van KOENEN en VAN DALE vermelden het althans in dezelfde beteekenis en schrijven het *biel* v. mv. : *biels*.

bîre, *bière*.

Het spreekwoord : *come on brèsse si bîre on l'beût* herinnert ons aan de verre tijden toen iedereen nog zijn eigen bier brouwde. In het Nederlandsch vindt men het spreekwoord van in de 17e eeuw, zoo bij de BRUNE en bij SARTORIUS bij wien het luidt : *Dit bierken hebt ghy gebrouwen ende moet dat oock uyt suypen*.

Onder het woord *bizawe*, drijftol, vermeldt Prof. HAUST den term *cocrale* eveneens met de beteekenis van tol. Op bl. 679 geeft hij de varianten *trocale* en *crocalé* en vraagt zich af of dit woord niet moet afgeleid worden : *d'un type coquerelle, petite coque, coquille ?*

In het Limburgsch kent men de woorden *kokerel* = drijftol en *kokerellen* = tolleren.

Deze benaming *kokerel* is niet enkel gebruikelijk in Belgisch-Limburg, ook in Nederlandsch-Limburg, in Rijnland en in Noord-Brabant is ze bekend (zie dienaangaande het artikel van W. C. ACKERSDIJK, bl. 78, van het *Taalkundig Magazijn*, 3^e deel, 1^e stuk, Rotterdam, 1838).

Over den oorsprong van het woord werden de zonderlingste theorieën uiteengezet. Nu nog staat men somtijds verbaasd over al hetgeen daarover wordt verteld.

De geleerde woordverklaarder EYMAEL heeft voor veertig jaren reeds een zeer lezenswaard artikel over *kokerel* geschreven en daarin duidelijk bewezen dat het woord in verband moet gebracht worden met het Arabisch-

Spaansch *caracol* (zie *Tijdschrift voor Ned. Taal- en Letterkunde*, XI, 82-92 en A. DE COCK en IS. TEIRLINCK : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*, 5e deel, bl. 151.)

blanc. Hier treft ons de benaming *li blanc djúdi*, le jeudi saint, Nl. Witte Donderdag.

boke, bouche.

Vergelijk de zegswijze *fé di s'boke si cou*, se dédire, renier sa parole, met de Zuidnederlandsche zegswijze : *zijn tong of zijn woord door zijn gat trekken*, zijn woord niet houden (zie IS. TEIRLINCK en TUERLINCKX, s. v. *gat*).

Evenals bij het woordje *bin*, bien, kan men bij *bon* beschouwingen maken over de overeenstemming tusschen verschillende Waalsche en Nederlandsche en vooral Zuidnederlandsche uitdrukkingen. Zoo b. v. : *est-ce di bon?* (ou *po l'bon* ou *al bone*), *est-ce sérieux*, Nl. Is het voor goed? *avu d'bon* Nl. te goed hebben ; *esse dès bons*, être sauvé, Nl. van de goede zijn (bij de begunstigden zijn).

bon-Diu, s. m. crucifix.

In verschillende Zuidnederlandsche dialecten wordt een kruisbeeld een Onze-Lieve-Heer genoemd. In het Haseltsch luidt het *en slevani:r* = een Onze-Lieve-Heer.

bondjou, bonjour. Niet-Limburgers zijn steeds verwonderd wanneer ze getweeën zijn en begroet worden als : *Dag, alle twee* of *Dag, allebei* ! In het Luiker Waalsch begroet men op dezelfde wijze : *bondjou vos detús* !

botèye, bouteille met de beteekenis van : potion, médecine. Ook in Zuidnederlandsche dialecten heeft flesch en vooral fleschje de beteekenis van apothekersfleschje en vervolgens : drankje (zie *Wdb. der Nl. Taal*, i. v. *flesch*).

boterèsse, botrèsse, s. f. vrouw die den *bot*, Fr. hotte draagt. Die *bot* is een lange korf welke met behulp van bretellen op den rug wordt gedragen.

In het Hasseltsch noemt men *badros* = *badros* de Walinen welke 's Dinsdags en 's Vrijdags de boter komen opkopen en in groote manden naar Luik verzenden.

botike, m. boutique. In het Luiker Waalsch beteekent dit woord ook : parties sexuelles b. v. *catchîz vosse botike*. In het Hasseltsch noemt men de mannelijke schaamdeelen ook wel : *bazaar*. De vrouwelijke geslachtsdeelen noemt men echter *winkel* in een zin als b. v. : Ze viel en ze liet haren heelen winkel zien.

bouf, tusschenwerpsel.

Prof. HAUST wijst op de overeenstemming tusschen W. *bouf* en Nl. *bof*, W. *so bouf* en N. *op den bof* (op goed geluk af). Men zou nog verder kunnen gaan en een vergelijking maken tusschen W. *boufe*, f. bouffant, bouillonné en Nl. *bof*, bol opstaand opnaaisel, tusschen W. *boufe*, f. taloche, en Nl. *bof*, slag, klap, tusschen W. *lès bouf'lètes*, les oreillons, en Nl. *bof*, een pijnlijke zwelling in den hals nabij het oor. Dit laatste woord is Noordnederlandsch. In Zuid-Nederland noemt men die ziekte *een dikoor* en het doet wel zonderling aan dat Noordnederlandsche *bof* terug te vinden in het Luiker Waalsch.

boukèt, bouquet.

Het Waalsche *boukèt* heeft bijna zooveel beteekeniswijzigingen ondergaan als het Nl. *mei*.

Het Nl. *mei* heeft als afgeleide beteekenis die van *loovertak* en *bloemtuil*. In het Limburgsch is een *meike* een rui-kertje. In het Luiker Waalsch beteekent *diner l'boukèt a 'ne saquî* iemand vieren. In het Hasseltsch heeft *mei* bovendien de beteekenis gekregen van naamfeest en geschenk. Vergelijk daarbij het Luiksche : *dji li a d'né on tchapé po s' boukèt* = ik heb hem een hoed gegeven voor zijn mei (feest). Hetzelfde doet zich voor in het Maastrichtsche, het Sittardsche en het Valkenburgsche.

l'boukèt d'maçon is de *mei* (tak of bloemtuil) welke op het huis wordt geplaatst wanneer het onder dak is.

ramouyi l'boukèt (eigenlijk : den ruiker begieten) is *de mei drinken* o. a. om het werkvolk te tracteeren wanneer een huis onder dak is (zie CORNELISSEN en VERVLLET, s. v. *mei*).

En semantisch én folkloristisch is er dus wel overeenstemming tusschen *boukèt* en *mei*. Het Waalsche *may*, *Mei*, heeft trouwens ook verschillende afgeleide beteekenissen als *meiboom*, *loovertak*, *ruiker*, en staat eveneens in verband met folkloristische gebruiken die wij terugvinden bij het Nl. *Mei* (zie J. HAUST, o. c., bl. 398).

brâder, v. tr. *gaspiller* (par ex. le pain en mangeant), *gâcher*, *bousiller* (l'ouvrage).

In het Limburgsch en in het Hagelandsch kennen we het ww. *braddelen* = storten, bevuilen (zie TUERLINCKX, o. c., bl. 96 en SCHUERMANS, o. c., bl. 75). TUERLINCKX geeft als voorbeeld : *eëte braddele*, van de spijze, die men eet, wat laten van de vork of den lepel vallen. Het Maastrichtsch heeft *bradschele* = mengen, knoeien ; (zie C. BREULS, o. c., bl. 25).

Verder hebben we in het Nl. het ww. *broddelen*, frequentatief van *brodden* ; dit laatste wordt reeds door KILIAAN als : *ineptè operari* vermeld.

Zou er nu bij het verklaren van het Waalsch *brâder*, *gaspiller*, het rouchi *brader*, *gâter* (le métier) dat volgens Prof. HAUST hetzelfde woord is als het Waalsche *brâdi*, *flamber*, verder het W. *brôdi*, *chipoter*, niet eerder een verband moeten gezocht worden met het Nl. *braddelen* en *broddelen* in stede van voortdurend te verwijzen naar Nl. *braden*, D. *braten* en Luxemburgsch *brôden*. Prof. HAUST verwijst wel naar Nl. *broddelen* om het W. *dél brodale* uit te leggen, en naar het Nl. *brod* (confusion, brouillamini)

ter verklaring van het W. *broder*, boudet. FRANCK-VAN WIJK daarentegen vermeldt onder *broddelen* dat: « Waalsch *brodi* « broddelen » eer uit 't Ndl. komt, dan omgekeerd. »

brâmint, *brâm'mint*, *branmint*, *branm'mint*, *brâk'mint*, adv. beaucoup, extrêmement (altéré de *brâvemint*).

Hier is het bw. *brâvemint* gewoonweg een versterkingswoord geworden met den zin van: veel, zeer, erg, duchtig, fel, enz.

In het Nederlandsch heeft *braaf* zich bijna algemeen op die wijze ontwikkeld. In Limburg luidt het bijna uitsluitend *bra*: en beteekent: in vrij hooge mate, tamelijk.

Vergelijk b. v. W. *il a brâmint ploû dèl nut'*, Nl. *Het heeft van nacht bra(af) geregend*.

broûlant, s. m. pyrosis, syn. *broûle-coûr*.

Deze branderigheid in de maag noemt men in het Hasseltsch *hardbrant* = *hartbrand*. Vergelijk Waalsch: *dj'a l'broûlant* ofwel *dj'a l'coûr qui broûle*. Hass.: *ik heb den hartbrand*.

broyon (*brèyon* Verviers), m. mollet, gras de la jambe. (Ancien fr. *braon*, du francique *brâdo*, morceau de viande.)

Het Zuidnederlandsche *braai* staat tegenover het Noordnederlandsche *kuit* en blijft zijn Waalschen broeder gezelschap houden.

brugnon (*brignon*), brugnon.

Deze bloedperzik noemt men in Hasselt *briou:al*.

A. RUTTEN (o. c., bl. 40) vermeldt « *briool*, z. v. kale perzik, Fr. *brugnon*, bij de Walen *briolle*. » Waar bestaat deze Waalsche vorm? Prof. HAUST vermeldt hem niet.

brâte, f. terme du jeu de cartes, mariage: *bèle brâte*, roi et dame d'atout.

Het Waalsche *brâte* zal wel, zooals Prof. HAUST vermeldt, in verband staan met Mnl. bruut, Nl. bruid. Aan dit woord

ziet men hoe de benamingen van het kaartspel van het eene land naar het andere overgaan. In het Hasseltsch spreekt men thans van *mariage*, *dame*, *abondance*, *miserè*, enz.

De term *be-lbrœ:t belbruid* was vroeger zeer en is nu nog gebruikelijk in het Hasseltsch voor heer en vrouw van troef. Men heeft er zelfs een spotrijmpje mede gemaakt. Wanneer b. v. spotters een nogal opvallend gekleede dame tegenkomen, zeggen ze onder elkander: *be-lbrœ:t fiœx twej œ:t Belbruid, veeg twee uit.*

In het Valkenburgsch (zie TH. DORREN, o. c., bl. 13) kent men *belbroed*, v. zn. *mariage* (heer en vrouw) in zeker kaartspel, broeten.

Te Aken *bell(e)* f. *Trumpfmariage* (Kartensp.); in Eupen en Aken is *belbrÿt* (Bellenbraut): *Trumpfkönig u.-dame im Mariagespiel*; eigentl. die schönen Bräute (zie JOSEF MULLER, *Rheinisches Wörterbuch* i. v. Bell).

Onder het woord *Braut* leest men verder bij MULLER: *en Brüt* (f.) *König u. Königin beim Kartensp.* 66, wobei man 20 melden kann... Verder onder het ww. *bräuten* den vorm *brüte*, das *Kartensp. der Brüt* spielen.

In Noord-Nederland kende men reeds omstreeks 1700 den term *belbruid* of *belbruidje* als naam van een kaartspel (zie *Wdb. der Nl. Taal* i. v.). Dr. J. W. MULLER meent (i. v. *Bruid*) dat *belbruid* « vermoedelijk van vreemden oorsprong is (wellicht fr. *belle-bru?*), en dus bloot toevallig gelijkkluidende met *Bruid* ».

Zouden we niet eerder mogen aannemen dat *bruid* eerst overgenomen werd in het Fransch (Waalsch?), daar de samenstelling *belbruid* vormde (vergelijk het Luiksch: *bèle brüte*) welke op haar beurt overging in het Nederlandsch en het Duitsch.

In verschillende Zuidnederlandsche dialecten (zie Is. TEIRLINCK, AUG. RUTTEN, SCHUERMANS, JOOS, CLAES,

CORNELISSEN en VERVLJET) heeten de heer en de vrouw van dezelfde kleur *pees* (Fr. pièce?) en heer en vrouw van troef: *bellepees*.

burô, m. bureau: *i scrît so on burô*, il est employé de bureau, Nl. hij schrijft op een kantoor. Dezen Waalschen vorm noemt men in Vlaamsch-België een verwerpelijk flandricisme.

bûse, f. tuyau, tube, cylindre.

Hoe Belgisch Walen en Vlamingen geworden zijn kan men aan dit woord zien. Vergelijk b. v. *bûse di stoûve*, Fr. tuyau de poêle, Znl. *stoofbuis*; *bûse di tchênâ*, Fr. tuyau de gouttière, Nl. *gootbuis*; *bûse dël pompe*, Fr. tuyau de la pompe, Nl. *pompbuis*; *bûse*, Fr. gibus, Znl. *buis*; *atraper 'ne bûse*, Znl. *een buis krijgen*, Nnl. zakken. Het ww. *bûzer*, v. tr. Fr. *faire échouer*, is al even Vlaamsch: *buizen*.

café.

Ook bij dit woord kan men enkele sprekende vergelijkingen maken.

In Vlaamsch-België zijn er verschillende benamingen om de vrouwen aan te duiden die graag en dikwijls koffie drinken: koffielut, koffiekous, koffieslemp.

De Luiksche vrouwen welke aan die sport doen noemt men *caf'teûses* of *caf'teresses*.

In België is het de gewoonte om 4 uren iets te gebruiken en een kopje koffie te drinken. Dat noemt men in het Luiker Waalsch *beûre li café*. Fr. prendre le café. Men kent er eveneens de benaming *quatre-êtres*. s. m. Fr. goûter. In Vlaamsch-België spreekt men van zijn *vieruren*.

calindjî, *cal'djî*, v. tr. mettre en contravention, à l'amende. Deze term komt in dezelfde betekenis voor in de Zuidnederlandsche dialecten. Zie JOOS, DE BO, CORNELIS-

SEN en VERVLIET, RUTTEN. Deze laatste vermeldt het ww. *calengeeren* en het zn. *calens*.

KILIAAN vermeldt *kalangieren*, vet. fland. j. *straffen*. Arguere, reprehendere, castigare. Zie verder tal van voorbeelden bij VERDAM. *Mdnl. Wdb.* en in het *Wdb. der Nl. Taal*, telkens op het woord: *calangeeren*.

çans' ou *çanse* f. pièce de deux centimes, valant à peu près un « cent » hollandais.

De lange reeks idiotismen welke Prof. HAUST van dit woord geeft komen bijna letterlijk overeen met de Zuidnederlandsche zegswijzen. B. v. *por mi, dj'ennè donreû nin 'ne çans'* = ik geef er geen cent voor; *gangni dès çans'*, centen winnen; *piède sès çans'*, zijn centen verliezen; *ine feume às çans'*, een vrouw met centen. De geldstukken worden op dezelfde wijze aangeduid als in de Zuidnederlandsche dialecten: 0,05 = *deûs çans' èt d'mèye*; 0,10 = *cing' çans'*; 0,25 = *doze çans' èt d'mèye* (ou *on qwàrt di franc*); 0,50 = *on d'mèy franc*; 0,75 = *treds qwàrts di franc*.

Evenals in de Vlaamsche dialecten zal het verdwijnen van dit muntstuk ook wel invloed hebben op het Waalsch.

capon. s. m. ...*fripone* (ne se dit plus que plais^t en parlant d'un enfant). Ook in de Zuidnederlandsche dialecten heeft *kapoen* de beteekenis van: deugniet, guit, schalk.

caprice: *vochal mi caprice*, voici celui (ou celle) que j'aime. Deze benaming voor vrijer, vrijster komt eveneens voor in de Zuidnederlandsche dialecten (zie JOOS, o. c., i. v. *capries*; TUERLINCKX, o. c., en AUG. RUTTEN, o. c., i. v. *kapris*; CORNELISSEN en VERVLIET, o. c., i. v. *caprice*).

caracole heeft in 't Luiker Waalsch als tweede beteekenis: *limaçon*, *colimaçon*, *escargot*. De huisjesslak heet in Vlaamsch-België eveneens: *karakol*, *karikol*, *kerkol*, enz.

caractère. Nl. karakter, o.

In het Hasseltsch evenals in enkele andere Znd. dialecten is de vorm karakter onbekend. Men spreekt het woord altijd op zijn Fransch uit en dan luidt het in Hasselt: *karəkta:r* en is het mannelijk, b. v. *djiə het ənə gɔjə* (of) *ənə voclə karəkta:r* = die heeft een goed of een vuil karakter; *da nə voclə karəkta:r*: dat is een slecht karakter.

carèssi beteekent in het Luiker Waalsch: caresser, cajoler.

In sommige deelen van Waalsch-Brabant, o. a. te Piétrain bij Geldenaken heeft het ww. *carèssi* bovendien de beteekenis van vrijen, verkeerren. Zulk een mooie en nauwkeurige term mocht natuurlijk niet voorbehouden blijven voor de Walen. De Vlamingen eischten hun part op en thans zegt men *karsesseeren* (voor vrijen) in Haspengouw (zie RUTTEN), in het Hageland (zie TUERLINCKX), in sommige deelen van de provincie Antwerpen (zie CORNELISSEN en VERVLIEET) en in Belgisch- en Nederlandsch-Limburg (zie C. BREULS, TH. DORREN en L. VAN DER HEYDEN).

In Haspengouw kennen ze eveneens de uitdrukking: *iemand veel caresse doen* = iemand veel vriendschap bewijzen (zie RUTTEN, i. v. caresse).

In Hasselt en in het Hageland heeft men met het ww. *carresseeren* afleidingen en samenstellingen gevormd: *carressatie* en *gecarresseer* = vrijage; de *caessant* = de vrijer. Het ww. *opcarresseeren* wordt gebezigd voor een meisje dat zich verliefder en ondernemender aanstelt dan haar vrijer, b. v. Hasseltsch: *zə ε+s əm wi:r antɔpkarəse:rə* = ze is hem weer aan 't opcarresseeren (zie ook TUERLINCKX i. v. *karsesseeren*).

In het Hasseltsch zegt men *carresseeren met* evenals in het Brabantsch Waalsch: *carèssi avou*.

carilion, carillon.

ci n'est pas qu'on carilion d'ohés, se dit d'une personne très maigre.

Het heeft steeds mijn nieuwsgierigheid opgewekt wanneer in Hasselt bejaarde personen van magere menschen spraken als van «*ənə bi:nə karəljoŋ*» = een beenen carillon. Het jongere geslacht kent die zegswijze over 't algemeen niet meer. Het verband met het Luiker Waalsch is duidelijk.

carilioner, carillonner.

Aan een kind dat leelijke gezichten trekt, zegt men in Luik : *Si l'cloke di Sint-Lambéert carilionève, vos d'meur'riz-st-insi.*

Deze zegswijze, met enkele varianten natuurlijk, is eveneens verspreid in het Vlaamsche land. In Hasselt zegt men : *a'stə klokə va ru-mə noc: mɛ-stə lɛ:n, ble:v ɔr gəzix sʏw stɔ:n* : Als de klokken van Rome nu moesten luiden, bleef je gezicht zoo staan (zie ook TUERLINCKX, i. v. klok).

Elders zegt men : Als 't klokske van den toren nu moest luiden, enz.

Cartouche, n. pr. *on vréy Cartouche*, un franc voleur.

In het Hasseltsch is *Cartouche* adjectief en beteekent : slim, gewikst. b. v. : die is *Cartouche*.

casser.

Vergelijk den reflexieven vorm *si casser*, se faire une hernie, met het Haspengouwsch : *zich breken*, zich eene breuk veroorzaken (zie RUTTEN, i. v. breken).

catche, f. fruit (surtout poire) tapé ou séché au four.

Prof. HAUST verwijst naar de Duitsche vormen *kätsch*, *kitsch*. Ook in Limburg is het woord bekend. In Hasselt verstaat men onder *ketse* = *ketsen* gedroogde appelschijven. In Maastricht en Valkenburg noemt men *ketsch* =

gedroogde stukjes appel of peer, en *kitsch* = het klokhuis van pitvrucht (zie C. BREULS en TH. DORREN, i. v.).

chake ou *chaque*, adj. *chaque*.

De zegswijze *chaque si-ouhé*, à chacun sa part, luidt in het Brusselsch Fransch : à *chaque* (of *chacun*) *son s-oiseau* en is eveneens verspreid in Vlaamsch-België. In het Haspengouwsch en het Hagelandsch zegt men : de man zijn vogel, hetgeen ze in Hasselt jokkend in het Fransch vertalen als : l'homme son s-oiseau. Elders zegt men : ieder manneke zijn vogelke (zie TUEBLINCKX en RUTTEN i. v. *vogel*). Welk mag wel de oorsprong zijn van die zegswijze? In Doornik zegt men : *Chaquein s'pain et s'n héring* (zie *Dictionnaire des spots ou proverbes wallons*, 2e deel, bl. 145).

cisse-la n'toum'rè nin al tère = je me souviendrai de cette parole. Vergelijk deze zegswijze met de Brakantsche en Haspengouwsche : *Dat zal op geen kouden steen vallen* = dat zal ik onthouden, daarover zal ik mij wreken (zie RUTTEN i. v. *steen*).

clatche fr. éclaboussure.

Vergelijk het Hasseltsch ww. *klatsø* = *klatsen*, kladen, storten en het ww. *klassen* = morsen, plengen bij A. JOOS, o. c. en CORNELISSEN en VERVLiet i. v. Zie ook SCHUERMANS i. v. *klassen* en *klatsen* en het *Wdb. der Nl. Taal*, i. v. *klad*, *klas* en *klassen*.

claw'çon (diminutif de *clâ*, clou) = fleur du lilas.

De sering heet in het Hasseltsch eveneens *nigalkæ* = nagelke. *Nagelbloem* en *Kruidnagel* zijn in het algemeen Nederlandsch eveneens benamingen voor de gewone sering.

cloke, f. *cloche*.

De Waalsche zegswijze *on n'sàreût soner lès clokes èt èsse al porcèsson*, die ook algemeen Fransch is, is eveneens

gebruikelijk in Zuidnederl. dialecten (zie RUTTEN i. v. klok: *Men kan in de processie niet gaan en de klok luiden.*)

clôre, *clore*, *fermer*.

Vergelijk de beeldrijke zegswijze: *il a clôs s'cou*, *il est trépassé*, met het Hasseltsch: hije het zone koker (zøn koc:t) *toegepets* = hij heeft zijn koker, zijn keut (gat) *toegepitst* = hij is overleden.

cofteûre ou *coveteûre*, *couverture* (d'un livre).

In het Hasseltsch zegt men voor kaft = *kafetoc:ro* (zie bij CLAES, o.c. bl. 118, *koffetuur*, bij RUTTEN, bl. 118: *koffe(r) torie*).

KILIAAN vermeldde reeds *koffertorie*, *omslagh*.

coleûr, *couleur*.

Het spreekwoord: *lès-ouhès del minme coleûr si r'qwerèt vol'ti* ou *si rassonlèt* ou *volèt èssonne* is het equivalent van het zeer oude Nederlandsche spreekwoord: vogels van eenerlei veren vliegen gaarne samen.

comèdèye, *comédie*.

Evenals in Luik zegt men in Hasselt: *nò dè kàme:dʒə ɣʊ:n* = naar de komedie gaan (naar een tooneelvertooning gaan). Waalsch: *aler al comèdèye*, *aller au théâtre*, Hasseltsch: *tɛ:s kàme:dʒə vɔnda:ɣ* = 't is komedie vandaag (daar wordt vandaag een stuk opgevoerd).

contrère, adj. *contràve*, *contraire*, *opposé*, *inverse*.

De term *contrarie* die in N. Ndl. maar weinig meer in gebruik is, is springlevend gebleven in Vlaamsch-België. Hij komt er nog voor als bnw., bijw. en znw. met bijna alle beteekenissen welke door Prof. HAUST voor het Luiker Waalsch worden opgegeven. B. v. *sout'ni l'contrère*, Znl. het *contrarie* zeggen; *dj'a magnî 'ne saqwè d'contrère*, Znl. ik heb iets *contrarie* geëten; *à contrère*, Znl. *ter con-*

trarie (integendeel); *l'amagnî m'a moussi è contrâve trô*, Znl. mijn eten is in een contrarie keelgat geschoten; *vos-avez pris 'ne contrâve vôte*, Znl. gij hebt een contrarie weg genomen; *mète sès solès à contrâve*, Znl.: gij hebt dat contrarie gedaan.

De hier aangegeven beteekenissen komen alle voor in het Hasseltsch dialect, alhoewel men in de laatste voorbeelden ook wel het adj. *verkeerd* zal gebruiken.

Van iemand die inschikkelijk is, zegt men in Hasselt: *dij ε+s ne kontra:rə = die is niet contrarie*. Van iemand die altijd in de contramine is, zal men zeggen: *was tij kontrariant = wat is die contrariant!* Evenals in het Nl. is dat een *Jantje contrarie*.

cori courir.

Vergelijk de zegswijze: *hapez vosse cou a deûs mins po cori pus vite* met de Znl. zegswijze: *zijn gat onder zijn armen nemen, pakken*, op den loop gaan, vluchten; bij RUTTEN (o. c.): *zijn gat in de hand nemen*, zich haastig wegpakken.

Verder *dji m'a corou mwért après lu = j'ai couru éperdument après lui*, Znl.: ik heb mij dood geloopt achter dien deugniet; *li bîre èst corowe foâ dè toné*. Nl.: het bier is uit de ton geloopt.

côrsulêt, m. corsage de femme. Dit woord is verouderd in het Luiker Waalsch maar nog zeer gebruikelijk in het Hasseltsch waar het *korsle*: luidt. Deze Hasseltsche vorm moet dus niet verklaard worden als « een compromis tusschen *keurslif* en *corset* » zoals bij vergissing opgegeven is in de *Klankleer van het Hasseltsch dialect* door L. GROOTAERS en J. GRAULS (Leuven, 1930).

korsle: zal wel overgenomen zijn uit het Waalsch (Fransch).

cote. f. cotte, jupe, jupon.

Vergelijk de zegswijze: *taper l'cote so l'hâye*, jeter le froc aux orties, met Nl. *de kap over de haag smijten*.

cou, m. cul, le derrière, la partie postérieure.

Evenals de termen *gat* en *kont* in de Zuidnederlandsche volkstaal zeer gebruikelijk zijn, zoo ook zijn er in het Luiker Waalsch tal van uitdrukkingen gevormd met behulp van *cou*. Enkele dier spreekwijzen verdienen vergeleken te worden met de overeenstemmende Zuidnederlandsche zegswijzen. B. v. : *quand elle a 'ne saqwè èl trièsse, èle ni l'a nin è cou*, quand elle a une idée en tête, elle n'en démord pas; zie RUTTEN (bl. 73): *Wat hij in zijn hoofd (hurut) heeft, heeft hij in zijn gat niet* = hij is zeer koppig. In Hasselt zeggen ze dat ook wel, maar gewoonlijk gebruiken ze een euphemisme: wa dij *ε-n zənə kəp* het het *əm nε-rgəz a:nərs*: wat die in zijn kop heeft, heeft hij nergens anders.

Verder: *avu l'cou plin d'dètes*, être criblé de dettes, Nl. zijn gat vol schulden hebben; *i m'sût todi à cou*, il est toujours sur mes talons, Nl. iemand achter het gat loopen.

coürt. f. *coûte*, court.

Het Nl. *strootje trekken* heet in het Luiker Waalsch: *sètchi* (ou *pougnî*) *à coürt fistou* ou *à coürt èt long*. Fr. tirer à la courte paille. In het Hasseltsch zegt men: *sperkə trε-kə* = *spierke trekken* of *kört of lay trε-kə* = *kort of lang trekken*. Beide vormen stemmen dus overeen met de Waalsche variant.

coürtigâr m. corps-de-garde.

Bij dit woord verwijst Prof. HAUST naar het Nl. *kortegaard* (altéré du Fr.).

Het bestaat evenwel ook in het Tongersch: *kergöt* met de beteekenis van politiebureau (zie L. GROOTAERS, *Het Dialect van Tongeren*, Lier, 1910, bl. 138) en in het

Akensch in de zegswijze : *Dat ess wi en et Kotejad* = Unordentlich, unsauber (zie M. SCHOLLEN, o. c., bl. 84). GROOTAERS en SCHOLLEN verklaren echter hun vorm uit het Fransch : *corps-de-garde*. In Tienen luidt het woord : *kotaga:r*. Het is er onzijdig en beteekent eveneens : politie-bureel. KILIAAN vermeldt het als *cordegarde* en *corps de garde*.

coûsse, coûse, f. course.

Vergelijk *prinde si coûsse po cori*, prendre son élan pour courir, met Nl. : zijn loop nemen en zijn aanloop nemen.

crâs, crâsse, adj. gras, grasse.

Vergelijk *dji so bin crâs avou çoula* ! = me voilà bien avancé, met Nl. daar ben ik vet mede ! *payî crâssement* = dik betalen ; van dit laatste is in Brussel een Fransch bijwoord gevormd in het jokkend bedoelde : *Ik heb dat betaald en ...dikkement* !

creû, f. croix.

Het kerkelijk feest *lès creûs*, Fr. les Rogations, heet in 't Nederlandsch : *de Kruisdagen*.

croke : *avu s'croke*, avoir son coup (mortel), à la suite d'excès.

croker : *si croker*, s'épuiser, se tuer (par des excès).

Prof. HAUST verklaart noch het substantief noch het ww. Ze zijn algemeen gebruikelijk zoowel in Waalsch als in Vlaamsch België.

In Brussel zegt men in de twee talen : il a eu une vilaine croque, hij heeft ne leelijke krok gehad ; il est croqué, hij is gekrokt, zijn stem is gekrokt.

In Hasselt kent men eveneens *kroc:k* = kreuk en *kroc:kə* = kreuken (fr. forcer). Ik meen dat de Waalsche vormen zonder den minsten twijfel in verband moeten gebracht

worden met Nl. *kreuk*, *krook* = knak, slag, knauw en met Nl. *kreuken*, *kroken* : schade doen, kwaad doen, breken, knakken (zie *Wdb. der Nl. Taal* i. v. *kreuk* en *kreuken* waar men verschillende voorbeelden vooral uit het Zndl. zal vinden).

cuche, *cuchèt*, *cusse*, *cucusse*, m. t. enf. porc, cochon.

In het Hasseltsch is *kuf* vooral de aanspreekvorm voor een varken; *kufkø* = *koesjke* wordt ook wel eens gebezigd als benaming van een varken doch vooral van een onzindelijk kind, evenals in het Waalsch : *on p'tit cuche*, un enfant malpropre.

Om een varken aan te lokken, zegt men : *kuf-kuf-kuf*.

cwake, adj. endolori, sensible (physiquement), inquiet, tremblant.

Vergelijk daarmede het Hagelandsche adj. *kwak* = week, log, lilachtig en het subst. *kwak* = het kleinste, laatste, jongste. KILIAAN vermeldt *quack*, superfluum, reliquum, res frivola (zie TUERLINCKX, o. c. en SCHUERMANS, o. c. i. v. *kwak*).

cwärt, quart.

Merk de wijze waarop het uur wordt aangegeven : *il èst l'cwärt divant* (ou *po*) *deùs*, Fr. il est deux heures moins un quart. Nl. het is kwart voor twee.

cwè, *qwè*, pr. rel. quoi.

Vergelijk *qwè èst-ce* (ou *qw'èst-ce* ou *qwè-z-èst-ce*) *po 'ne saqwè*, *çoula?* met Nl. wat is dat voor iets. De Brusselaars staan dus niet alleen met hun : *qu'est-ce que cela est pour quelque chose?*

cwèfe, f. coiffe.

Vergelijk : *il a m'nou à monde avou l'cwèfe*, il est né coiffé. Nl. hij is met een helm geboren.

cwène, corne.

De zegswijze *avu dès rôyes so sès cwènes* stemt overeen met Nl. : *iets op zijn horens hebben*, zich iets te verwijten hebben.

In het Haspengouwsch beteekent : *vele schrabben op zijn horens hebben* = bejaard zijn (zie AUG. RUTTEN, bl. 96).

i r'sètche sès cwènes, i fêt come li lum'çon, il recule après s'être avancé, Nl. hij trekt de horens in.

cwèrbèye, corbeille.

li cwèrbèye d'èfant, la layette, evenals in het Zndl. *kindskorf* = luiermant, dat niet enkel gezegd wordt voor de mand maar ook voor de luiers.

cwèri, qwèri, chercher.

i qwirt tot l'monde, il cherche misère à tout le monde. Vergelijk Nl. *iem. zoeken* = iedere gelegenheid aangrijpen om hem onaangenaamheden te zeggen.

cwin, coing.

Vergelijk *petûre di cwin*, Fr. coing, met Nl. *kweepeer*.

cwinzinne, quinzaine, salaire de la quinzaine.

Met deze laatste beteekenis is het woord *quinzaine* onder verschillende vormen doorgedrongen in dialecten van Brabant, Belgisch- en Nederlandsch-Limburg. In Hasselt luidt het *kəzem*; in Maastricht : *kenscheim* (zie C. BREULS, o. c. bl. 41).

cwite, adj. quitte.

Een paar idiotismen uit het Luiker Waalsch verdienen onze aandacht, b. v. *il èst cwite di s'feume, èlle est bizéye*, Nl. hij is zijn vrouw kwijt, zij is gaan loopen (in Limburg ook : biesen), *il èst cwite di s'plèce*, il a perdu sa place, Nl. hij is zijn plaats kwijt.

Bovenstaande opmerkingen en beschouwingen hebben alle betrekking op Luiksche woorden die beginnen met een der letters a, b en c. In de volgende afleveringen van den *Dictionnaire liégeois* zou men al even talrijke greepjes kunnen doen. Daar steekt ontzaglijk veel in het werk van Prof. HAUST. De Vlamingen kunnen hier op deze vruchtbare Waalsche velden een overvloedigen oogst opdoen.

Laten we om te sluiten de hoop uitspreken dat Haust's werk weldra moge voltooid wezen. Het zal een heele gebeurtenis zijn in de geschiedenis niet alleen der Waalsche maar ook der Vlaamsche dialectologie.
